

9.5.2025

Diaarinro VN/25123/2024

Ennallistamissuunnitelman valmistelun teemaryhmän 1 Maa- ja sisävesiluontotyytit, lajien elinympäristöt sekä virtavedet ja tulvatasanteet (Artiklat 4 ja 9)

Lisäkokous, jokiesteet

Aika: perjantai 9.5.2025 klo 13.00–15.00

Paikka: Teams

Paikalla: Mikko Kuusinen (pj), Hanna-Leena Keskinen, Iris Mäntylä, Olli Ojala, Turo Hjerpe, (ympäristöministeriö), Katja Matveinen (varapj), Antti Parjanne, Jouni Tammi, Heikki Lehtinen (maa- ja metsätalousministeriö), Anna Suuronen, Heikki Mykrä (Suomen ympäristökeskus), Pauliina Louhi (Luonnonvarakeskus), Santtu Kareksela (Metsähallitus Luontopalvelut), varajäsen Arto Sorri (Suomen metsäkeskus), varajäsen Mari Lyly (Suomen riistakeskus) Lauri Karvonen (Metsähallitus Metsätalous Oy), Pirkko Siikamäki (ELY-keskus), varajäsen Mari Annala (Suomen ympäristökeskus), sihteeri Raisa Nikula (Luonnonvarakeskus)

Poissa: Esko Hyvärinen (ympäristöministeriö), Janne Pitkänen, Antti Leinonen, varajäsen Ville Schildt (maa- ja metsätalousministeriö), Antti Sallinen (Suomen ympäristökeskus), varajäsen erikoistutkija Sakari Sarkkola (Luonnonvarakeskus), varajäsen Raisa Tiilikainen (Metsähallitus Luontopalvelut), varajäsen Hannu Lehtonen (Metsähallitus Metsätalous Oy), varajäsen Marja-Liisa Pitkänen (ELY-keskus), Jarkko Nurmi (Suomen riistakeskus), sihteerit Marita Arvela, Aija Kukkala (Suomen ympäristökeskus)

1. Kokouksen avaus ja asialistan hyväksyminen

Puheenjohtaja avasi kokouksen klo 13.00. Asialista hyväksyttiin.

2. Edellisten kokousten pöytäkirjojen hyväksyminen

Edellisten kokousten pöytäkirjoja ei asialistasta poiketen esitetty hyväksyttäväksi tässä kokouksessa.

3. Asetuksen ja formaatin jokiesteitä koskeva sisältö (Antti Parjanne)

Antti Parjanne esitteli teemaryhmälle artiklan 9 (jokien luonnollisen kytkeytyneisyyden ja jokiin liittyvien tulvatasanteiden luonnollisten toimintojen ennallistaminen) sisältöä sekä ennallistamissuunnitelmassa esitettäviä tietoja (Liite 1). Jäsenvaltion tulee ennallistamissuunnitelmassa

- luetteloida alueellaan olevat pintavesien kytkeytyneisyyden esteet ja kuvailla niistä jokainen suunnitelmaformaatin liitteen IV ohjaamalla tavalla.
- yksilöidä, mitkä esteistä poistetaan aikavälillä 2020–2030.
- arvioida, kuinka monta vapaasti virtaava jokikilometriä toimenpiteillä saavutetaan aikavälillä 2020–2030 ja esittää alku- ja lopputilanteesta tarkkuudeltaan suuntaa antavat vektorikartat.
- arvioida kuinka monta neliökilometriä tulvatasanteiden luonnollisia toimintoja palautetaan aikavälillä 2020–2030
- esittää arvio ja suuntaa antavat kartat vuoden 2032 jälkeen saavutettavista vapaista jokikilometreistä ja tulvatasannepinta-alasta vuosille 2040 (vapaaehtoinen) ja 2050.
- halutessaan antaa kuvaus kansallisesta lähestymistavasta artiklan 9 toimeenpanoon.

4. Yleiskatsaus Suomen jokiestekokonaisuuteen (Jouni Tammi)

Jouni Tammi antoi teemaryhmälle yleiskatsauksen Suomen jokien esteellisyyteen (Liite 2).

VESTY-tietokannassa on n. 4500 patoa, joista kymmenesosalla tuotetaan sähköä. Suuri osa Suomen padoista on käyttötarkoituksensa jo aikaa sitten menettäneitä vesistörakenteita. Noin 1300 padon arvioidaan muodostavan kaloille täydellisen vaellusesteen. Käytöstä poistettuja eli ennallistamisasetuksen toimeenpanon kannalta erityisen otollisia patoja on noin 600 kpl. Patojen lisäksi Suomessa on mm. tiheän metsäautotieverkoston vuoksi n. 90 000 tierumpua, joista arvioiden mukaan noin kolmasosa muodostaa ainakin osittaisen liikkumisesteen kauttaan virtaavan puron tai joen eliöstölle. Epäselvää on, lasketaanko puroluokan pintavesien (joissa rummut useimmiten ovat) esteiden poistamiset artiklan 9 mukaisiksi toimenpiteiksi, ja saavutetaanko niillä ”vapaasti virtaavia jokikilometrejä” siinä mielessä, kuin asetuksessa tarkoitetaan.

Patojen kartoittamista ja tietojen keräämistä pilotoitiin ELY-keskuksissa 2020–2023. Patojen omistaja- ja lupatiedoissa havaittiin olevan hankalia aukkoja, joiden paikkaaminen on välttämätöntä poistamisedellytysten arvioimiseksi. Myös yli 600 padon esteellisyysasteesta on pian hankittava tietoa komissiolle raportointia varten. Jo purettuja patoja on liki tuhat; niistä vain pieni osa eli vuoden 2020 jälkeen purettu voidaan lukea asetuksessa tarkoitetuiksi tehdyiksi toimenpiteiksi.

5. KUOHU-hankkeen esittely ja jokiestetyökalun kehitystyön tilannekatsaus (Pauliina Louhi)

Luonnonvarakeskuksen vaelluskalat ja rakennetut joet -ryhmän johtava tutkija Pauliina Louhi esitteli Luken, Syken ja Itä-Suomen yliopiston toteuttaman KUOHU-hankkeen tarkoituksen ja myöhemmin tänä vuonna odotettavissa olevia tuotoksia (Liite 3). KUOHU kehittää patojen poiston suunnittelun tueksi työkalua, joka hyödyntää Suomen vesistöistä ja padoista lukuisiin eri paikkatietokantoihin tallennettuja aineistoja ja mahdollistaa erilaisten patojenpoistovaihtoehtojen kustannus-hyötytarkastelut. Kustannustietoa kerätään jo toteutuneista patojenpoistokohteista, ja ekologisen vaikuttavuuden arvioimiseksi käyttökelpoista kalastotietoa saadaan koekalastusrekisteristä. Työkalun kehitysalustaksi on otettu Kokemäenjoen vesistö, mistä käyttöalue on myöhemmin laajennettavissa koko maan jokivesistöihin. Pitkän tähtäimen tavoitteena on rakentaa vuorovaikutteinen työkalu avoimeen käyttöön.

Parjanteen, Tammen ja Louhen esitysten pohjalta virinneissä keskusteluissa nousi esille mm. seuraavia huomioita, kysymyksiä ja vastauksia:

- Suomessa on jo tehty mittavasti työtä mm. NOUSU-ohjelman puitteissa jokien esteellisuuden vähentämiseksi ja esteiden kartoittamiseksi. Kertyneitä kokemuksia ja aineistoja voidaan hyödyntää kansallisen ennallistamissuunnitelman laadinnassa ja NOUSUn puitteissa toteutettuja hankkeita lukea toimenpiteisiin.
- KUOHU-hankkeen tuotokset ovat erittäin tärkeitä jokiesteiden poistojen suunnittelulle.
- Artiklaa 9 sovelletaan kaikenlaisiin pintavesiin, ei pelkästään direktiiviluontotyypeiksi luokiteltavissa oleviin.
- Käyttötarkoituksensa menettäneidenkin jokiesteiden poistamiseen liittyy yleensä eturistiriitoja erilaisten alueidenkäyttömuotojen välillä. Säännöstelyjen vesistöjen varsien asukkaat ja elinkeinot hyötyvät säännöstelystä, joka usein vähentää tulvia ja toisaalta pitää vedenkorkeuden kuivinakin kesinä ranta-alueiden käytölle suotuisalla vähimmäistasolla.
- Asetus todellakin edellyttää, että kaikki tiedossa olevat esteet luetteloidaan ja luokitellaan. Suunnitelmaformaatin liitteen IV mukaiset tiedot tulee siis toimittaa komissiolle ainakin 5000 yksittäisestä padosta tai muusta keinotekoisesta esteestä. Työmäärä on suuri. Pohdittiin, mihin virtaveden kokoluokkaan, jos mihinkään, tulisi vetää raja pintavesien esteiden listaamisessa ja raportoinnissa.
- Suomen on tarpeellista esittää komission suuntaan vahvasti kanta, että pohjapatojen eli pohjakynnysten rakentamisen tulee olla mahdollista ennallistamiskohteissa poistettavan padon yläpuolisten vakavesien vedenkorkeuden säätelyyn. Ilman niitä lienee mahdotonta saada patojen purkua edistettyä merkittävästi Suomessa. Lähes kaikissa ekologisesti merkittäväksi katsottavissa hankkeissa on ollut tarpeen niitä käyttää, ja niiden puuttuessa hankkeet todennäköisesti kilpistyisivät jokivarsien maanomistajien ja useiden muiden käyttäjäryhmien vastustukseen.

- Vuonna 2024 ilmestyneen komission julkaisun *Criteria for identifying free flowing river stretches for the EU biodiversity strategy for 2030* määritelmät ja niiden mahdollinen sitovuus ovat olennaisia artiklan 9 toimeenpanon kannalta. Julkaisu mm. sisältää listan ja kuvaukset erilaisista estetyypeistä käyttötarkoituksineen, ja menetelmän vapaasti virtaavien jokiosuuksien tunnistamiseen. Pohjapatoa täysin vastaavaa estetyyppiä ei julkaisusta löydy. Julkaisun määritelmiä ei sellaisenaan sovelleta KUOHU-hankkeen työkalussa. Tulisi huolehtia, että Kuohun työkalun vapaasti virtaavan joen/jokiosuuden määrittelytapa vastaa komission hyväksymää määritelmää siinä määrin, että työkalulla on mahdollista laskea, kuinka monta komission tarkoittamaa vapaata jokikilometriä vesistössä on tai vesistöön tulee lisää esteiden poiston myötä.
- Sedimentin vapaan kulkeutumisen estyminen ei liene useimmissa Suomen padotuissa virtavesistöissä ongelma, koska vapaasti virtaavissakin joissa on yleensä melko tiheästi välijärviä ja suvantoja, joihin jokiveden kuljettama kiintoainese luontaisesti laskeutuu.
- Majavapadot eivät ole keinotekoisia esteitä, eikä artikla 9 koske niitä.
- On vielä epäselvää, voidaanko kalateitä tai ohitusuomia patoihin rakentamalla saavuttaa sellaista vapaasti virtaavaa jokihabitaattia, jonka komissio laskisi artiklan 9 tavoitteen saavuttamisen hyväksi. Joidenkin lajien tilaa niillä ainakin on mahdollista parantaa.

6. Pienryhmän (l. ad hoc -ryhmän) perustaminen jokiesteteemalle (Mikko Kuusinen)

Puheenjohtaja esitteli suunnitelman perustaa jokiesteitä koskevan suunnitelmasisällön valmistelua varten oma työryhmä. Pienryhmään voidaan ottaa paitsi teemaryhmän 1 jäseniä, myös asiantuntijoita sen ulkopuolelta. Jokiesteet-pienryhmän vastuuhenkilö ja kokoaja on Jouni Tammi. Hän vahvistaa ryhmän kokoonpanon tiedostoon Ehdotus pienryhmien muodostamisesta EATR1.docx. Jokiesteet-pienryhmän tulee muiden seitsemän pienryhmän tavoin organisoida työnsä itse siten, että se on valmis esittelemään tuotoksiaan teemaryhmälle kesälomatauon jälkeen jälleen syksyllä jatkuvissa kokouksissa.

7. Toimeksianto pienryhmälle (Jouni Tammi ja Antti Parjanne)

Teemaryhmälle oli jaettu etukäteen pohdittavaksi jokien kytkeytyneisyyteen (ml. kytkeytyneisyys tulvatasanteisiin) liittyviä kysymyksiä, joihin siltä toivottiin jokiesteet-pienryhmän työssä huomioon otettavia kannanottoja ja/tai linjauksia. Antti Parjanne kävi kysymykset läpi ja niistä keskusteltiin. Teemaryhmä otti selkeän kannan, että jokiesteiden poistamisessa tulee tavoitteena asettaa etusijalle ekologinen vaikuttavuus, eikä lähteä kokoamaan mahdollisimman paljon lisää vapaasti virtaavia jokikilometrejä unionia yhteisesti koskevan kilometritavoitteen saavuttamiseksi. Muihin avoimiin kysymyksiin ei teemaryhmän keskustelu tuottanut lopullisia vastauksia, ja asiat siirtyvät pienryhmässä pohdittavaksi. Selvää on, että esteidenpoiston suunnittelua tehtäessä on käytävä vuoropuhelua useiden pienryhmien kanssa luontotyyppeihin ja lajeihin kohdistuvan hyvän vaikuttavuuden varmistamiseksi.

8. Mahdolliset muut asiat

Muita asioita ei noussut käsiteltäväksi.

9. Seuraava kokous

Teemaryhmän seuraava kokous on 20.5.2025.

10. Kokouksen päättäminen

Puheenjohtaja päätti kokouksen klo 14.59.

Liitteet:

Liite 1.	Artikla 9_Antti Parjanne 09052025.pdf
Liite 2.	Jokiesteet Suomessa _Jouni Tammi 09052025.pdf
Liite 3.	Kuohu-hanke_Pauliina Louhi 09052025.pdf
Liite 4.	Pohdittavaksi_TR1_kokoukseen_09052025.pdf